

Legenden och sanningen

Legenden och sanningen

Personerna:

En bergseremit
Hans tillfällige besökare (en arbetare från Glasgow)
Sir William Wallace
Marion, hans hustru
Sir John Monteith
Halbert, tjänare hos Wallace
Sir Arthur Heselrigge, engelsk ståthållare i Lanark
Grimsby, engelsk soldat
Robert Bruce, sedermera konung av Skottland
Greven av Gloucester, hans vän, svärson till kung Edvard I
En engelsk biskop
Lord Donald of Mar
Lady Mar, hans yngre maka
En annan tjänare till Wallace
En fångvaktare i Londons Tower
En härold
En fängelsepräst
En köpman
Kung Edvard I
En engelsman (besökarens arbetsgivare)

Soldater och bovar, borgare och bönder, två hemmafruar, samt annat löst folk.

Handlingen utspelar sig i Skottland och i Londons Tower från och med år 1296.

De två sista scenerna utgör ett efterspel,
som ej nödvändigt måste förekomma vid eventuella uppföranden.

Dramat kom till kring jul 1987.

Copyright © Christian Lanciai 1987

Legenden och sanningen

Prolog. En grotta i högländerna.

Eremiten Unge man, vad gör du här?
Besökaren Jag söker er.
Eremiten Vid denna sena timme?
Besökaren Jag ville ej bli sedd.
Eremiten Du fruktar således. För vad?
Besökaren För tiden och för världen.
Eremiten Vad ont kan dessa göra dig? Ställ dig utanför dem!
Besökaren Därför just har jag sökt mig hit till er.
Eremiten Då har du kanske handlat klokt. Vad vill du av mig?
Besökaren Sanningen.
Eremiten Vilken del därav?
Besökaren Hela!
Eremiten Omöjligt, gosse. Precisera närmare ditt önskemål.
Besökaren Jag vill lära känna sanningen om vårt lands befriare, den ädle William Wallace.
Eremiten Min son, han dog för århundraden sedan.
Besökaren Jag vet.
Eremiten Hans saga har tystats ner. Sanningen om honom har plundrats av romantiker och begravts levande av politiker. Vad som återstår är blott legender.
Besökaren Men ni känner sanningen.
Eremiten Vad får dig att tro det?
Besökaren Jag vet vem ni är. Ni var en härlig trubadur vid Mary Stuarts hov, ni älskades då för ert pathos och frispråkigheten i era oförskräckta sånger. Ni var drottning Elisabeths skräck, och när Mary Stuart spärrades in på kloster av sin fränka förutspådde ni att hon skulle vara konsekvent i sitt brott och även låta halshugga Skottlands sista fria monark till slut. Och ni fick rätt. Det är nu tjugo år sedan Mary Stuart schavotterades offentligt, och under dessa tjugo åren har ni varit tyst.
Eremiten Ej någon vet att jag lever här. Hur fick ni nys om mig?
Besökaren Än svallar Skottlands fria blod.
Eremiten Och vad vill ni med sagan om William Wallace?
Besökaren Jag vill att mitt fria skotska blod skall svalla ännu friare.
Eremiten Min vän, vi lever i en tid av annalkande och ständigt växande förtryck. Visserligen har vår sjätte James nu blivit kung i London, men därmed har Skottland förlorat sin monarki och England fått sig ett tyranni, som – tro mig! – skall växa så länge Stuartarna får vara i London. De kunde med svårighet uthärdas i Edinburgh och Stirling, men i Londons smuts och laster skall deras later gödas till en rutenhet utan like. Sagan om Wallace är mot all monarki som världsordning. Därför är den så farlig, och därför har den alltid tystats ihjäl såväl av engelska som av skotska konungar. Inte ens Robert Bruce tålde att någon förde William Wallace på tal. Monarkin som världsordning lär vi inte slippa än på några sekler, just nu tilltar monarkernas makt som stadigast i hela världen, de kommer alla att göra sig enväldiga, och först när de störtas med våld skall de bli ädla, då skall de orättvist försvinna, och då skall man sakna dem. För och mot monarkin har alltid vägt jämnt. Sagan om William Wallace är det yppersta av alla argument mot monarki, och ingen kämpade mera innerligt för sin monark än William Wallace. Där har du hela den konstiga sagan.
Besökaren Men berätta mig allt från början!

Eremiten Min son, du ber en sedan 20 år levande begravd trubadur åter ta till harpan fastän hans sånger är döda och glömda av sorg och hans fingrar är stelnade av världsordningens paralyserande kyla. Men jag kan inte göra dig besviken.

Akt I. Elderslie Castle.

Till vänster en brunn och trädgård med en stenbänk var det äkta paret sitter, hon med en harpa. I fonden något till höger slottet med terrass framför.

William Min hustru, vi är övergivna av envar, våra bröder inom adeln fruktar vår självisolering då de vet vad den betyder: en oändlig känsla av sorg och skam över den skotska adelns svek mot sin konung genom förräderiet mot Skottland i överantvardandet av makten i kung Edwards händer. Vem är konung Edvard? En konung förvisso, en konung av börd med rätt till titel och makt, men han är ingen konung av Skottland. Han har ingen rätt till Skottland. Han har aldrig varit i Skottland och kommer aldrig frivilligt att sätta sin fot i detta förr så fria land.

Marion Min make, hetsa inte upp dig. Vi har diskuterat detta förut.

William Det kan aldrig diskuteras färdigt så länge missförhållandet fortsätter!

Marion Bli inte vred, min make, jag ville inte såra dig.

William Såra dig? Min älskade flicka, du får inte känna dig sårad! Men du vet hur upprörd jag blir vid blotta tanken på världens politiska elände. Men hör mig nu till slut. Jag hade en viss avsikt med mitt tal. Vart jag ville komma var, att detta onda låder endast vid mig. För att jag är fruktad för mitt svärmod och min mot England riktade upproriska sorg skall icke du känna dig lika ensam som jag. Om du ledsnar på det ensliga livet med mig i min ödsliga borg så känn dig fri att återuppsöka våra gamla vänner och deras nöjen och lekar. Min älskade, det att jag inte delar deras politiska liknöjdhet får inte betyda att du skall vara utestängd från hela societeten. Om du i deras ytliga sällskap och flärd finner den lycka du saknar i sällskap av min sorg och självisolering skall du vara fri från plikten att leva med tyngden av min opposition.

Marion Min make, du vill pröva mig, men du endast plågar mig därmed. Dina tårar över Skottlands öde är blodet i mitt liv.

William Aldrig var jag klokare än när jag valde dig till maka. Ingen i hela Skottland kan längre muntra upp mig, men du behöver bara vara sann mot din egen intuition för att omedelbart lösa uppgiften som genom ett trollslag. Min älskade, spela för mig. Nu tål jag musik. (*Marion börjar sakta sjunga och spela på sin harpa. William lägger sig med sitt huvud i hennes sköte.*) Musiken av din röst får världens undergång att hejda sig.

Marion (avbryter sig) Men vem kommer där?

William Det ser ut som den ädle Sir John Monteith, en av de få adelsmän av Skottland som ej begravt sitt samvete levande. (*reser sig; Sir John Monteith in från höger.*)

Välkommen, Sir John, den ende som än är Skottland trogen nog att våga besöka mig! Kommer du ensam?

Sir John Jag kommer fullständigt ensam hur väl bevakad jag än alltid annars är. Du vet väl att ingen skotsk lord med män under sig längre får leva i sitt slott obevakad?

William Här är du fri.

Sir John Ja, du är den ende, ty engelsmännen vet att du hatar dem, de behöver därför inte tvivla på din inställning, och samtidigt fruktar de din styrka som de vet att de ingenting har att frukta av dig så länge du håller dig instängd hemma hos din fru.

William Är det menat som en insinuation?

Marion Min make, hetsa inte upp dig. Sir John är alltjämt skotte.
Sir John Ja, min vän, jag är kanske den siste i Skottland du alltjämt kan lita på, ty alla andra lorder har sålt sig till engelsmännen och förrått Skottlands krona.
William Vad nytt från stora världen?
Sir John Ingenting nytt. Konungen lever ännu i London i fångenskap med sin son.
William Så länge det finns liv finns det hopp.
Sir John Men det livet måste röra på sig om det vill fortsätta leva. Nu har det rört på sig.
William Vad har hänt?
Sir John Ut från Londons Tower har kung Baliol lyckats smuggla ett hemligt skrin. Om kung Edvard får veta det är Skottlands konungaätt, kung Baliol och hans son, förlorade.
William Vad innebär detta skrin?
Sir John Jag har det med mig här, och jag ber dig överta det. (*tar fram ett skrin ur sin mantel.*)
William Du anförtror mig alltså på eget bevåg de brittiska öarnas farligaste statshemlighet?
Sir John Ja, och det gör jag emedan jag vet att endast du kan skydda den.
William Och jag får aldrig öppna det förrän Skottland åter är fritt?
Sir John Det är villkoret. Om skrinet öppnas förrän Skottlands oberoende är säkrat blir Skottland aldrig fritt mer. Så lyder skrinets hemlighets dom.
William Jag förstår att du menar allvar.
Sir John Blodigt allvar. Din hustru är mitt vittne.
Marion Jag förstår och tiger intill döden.
William Men här finns större skäl bakom ditt förtroende än bara tillit till mig. Är skrinet i fara hos dig?
Sir John I högsta grad. Man tror redan i London att skrinet kan ha smugglats bort till Skottland, och då faller Edwards misstankar först på mig såsom en av Skottlands mäktigaste patrioter. Som jag sade, jag utspioneras redan.
William Vet någon att du är här?
Sir John Om någon vet det hade jag aldrig kommit. (*tar honom om axlarna*) Min vän, lita på mig såsom jag litar på dig. Du är Skottlands sista hopp, och ingen tvivlar på dig, medan alla, både skottar och engelsmän, tvivlar på mig. Min ställning är vacklande. Finner man skrinet hos mig är jag och Skottland förlorat. Hos dig vet jag att man aldrig kommer att finna det, bara du fortsätter att leva som hittills: konsekvent i enlighet med din omutliga natur och därför i fullkomlig enslighet. Svik inte dig själv, och Skottland skall vara räddat, ty en dag kommer någon Bruce tillbaka.
William (forskande) Min vän, jag förstår. Även om du faller skall icke Skottland falla. Det skall jag gå i borgen för. Tack för ditt förtroende. Rid nu hem igen och bemöt dina eventuella husundersökare med din oskuld.
Sir John Tack, broder. Farväl. Jag skall icke glömma din lojalitet.
(Drar sig skyndsamt bort ut till höger.)
Marion (ser på sin makes forskande blick) Bådar detta ofärd?
William (tvekande) Kanske för oss, men inte för Skottland. Jag hoppas bara att Sir John inte har haft alla helvetets hundar i sina hälar, för i så fall låter de nu honom gå för att i stället nosa på vår dörr.
Marion Vad tänker du göra med skrinet?
William Skydda dess hemlighet med mitt liv. (*en tjänare inkommer från höger*)
Tjänaren Herre, en engelsk ryttarskara kräver inträde i vår borg.
William Engelsmän? Här har aldrig engelsmän förr vågat visa sig. Vad vill de?

Tjänaren De kräver inträde.

William Är det allt de kräver så måste jag avvisa dem om de ej har någon rimlig anledning. Gå och fråga dem med vad rätt de kräver inträde. *(Tjänaren går.)*

Marion Min make, du vet mera än jag om vad som kommer att hända. Du har icke sagt mig allt.

William Min hustru, jag tänkte just berätta hela vidden av vårt bekymmer för dig när Sir John kom och förstörde det. Idag när jag kom hem fann jag en skotsk adelsman kringvärd av engelska banditer som försökte mörda honom. Jag ingrep och lyckades rädda skottens liv. Det var greve Donald of Mar.

Marion Du har räddat Skottlands ryggrad!

William En av de engelsmän som stöp för mitt svärd visade sig vara brorson till Sir Arthur Heselrigge.

Marion Ve och fasa! Den engelska ståthållarens brorson!

William Jag gissar att de engelska översittare som nu käftar med min tjänare utanför vindbryggan inte vet något om skrinet men däremot vill ha hämnd för den unge Heselrigge.

Marion Varför måste du döda honom?

William Jag visste inte vem han var. Engelsman som engelsman. Ingen av dem har någon rätt att ta till vapen i Skottland mot en skotte, och det var min ofrånkomliga plikt att försvara den skotska minoriteten mot den engelska övermakten.

Marion Du gjorde rätt, även om det kan kosta oss vårt hem.

William Konsekvenserna betyder ingenting, bara jag gjorde rätt.

Tjänaren *(inkommer)* Min herre, ni måste rädda er. De vill ha ert huvud för vad de kallar mordet på en engelsk adelsman.

William Hur många är de?

Tjänaren Fyrtio.

William Då vill de inte bara ha mitt liv. Då måste de även känna till skrinet. Men Sir John kan inte ha förrätt mig. De måste ha genomskådat honom. Stackars Sir John! Han är nog förlorad för Skottland.

Marion Min make, du har ingen att försvara ditt hem med. Du är ensam mot fyrtio. Du måste gömma dig.

William Du har tyvärr rätt. För det kungliga skrinets skull måste jag fejt gå och gömma mig. Men du då? Vad kan du göra mot fyrtio män?

Marion Jag är kvinna. Jag skall tala med dem, och de skall tro mig. Du skall se att jag lika väl som du kan försvara Skottland, även om det bara blir på kvinnligt vis.

William Ren kvinnlighet kan åstadkomma under var ren mannakraft inte räcker till. Jag tror på dig, kvinna. *(till tjänaren)* Fira ner mig i brunnen med skrinet, och gå sen och släpp in bärsärkarna, men säg först att jag inte är hemma men att din härskarinna öppnar sitt hem för dem ändå. *(kliver i brunnskorgen och låter sig firas ned.)*

(Ur djupet av brunnen:) Jag är med dig, Marion!

Marion *(stilla)* Det vet jag. *(till tjänaren)* Gör nu som din herre befallde, Halbert, och släpp in engelsmännen till mig. *(sätter sig lugnt i en upphöjd stol på terassen, helst en Hamlet-stol.)*

(Efter en stund klampar engelsmännen in från höger beväpnade till tänderna.)

Lord Heselrigge *(i spetsen)* Usla häxa! Var är er man?

Marion *(lugn)* Han är inte här.

Heselrigge Var är han, frågade jag!

Marion Han är ute och rider. Vad kan jag hälsa honom?

Heselrigge När kommer han hem?

Marion Jag vet inte.

Heselrigge Han har således flytt! Vart har han flytt?

Marion Han har inte flytt. Han är ute och rider men kommer tillbaka. Vad kan jag göra för er?

Heselrigge Er djävul till make har kallblodigt mördat min ende brorson! Var är han?

Marion Jag har sagt er att jag inte vet. Jag kan inte hjälpa er med den saken.

Heselrigge Jaså, kan ni inte det? Vill ni det då?

Marion Min herre, om jag inte *kan* hjälpa er med något så spelar min vilja ingen roll.

Heselrigge Din djävulska häxa, du är hal som en ål.

Marion Jag ber er att besinna er, min herre, och att påminna er om att ni tilltalar en kvinna och hustrun till en adelsman.

Heselrigge Det behöver ni inte påminna mig om. Ni är ändå en häxa. Vet ni att jag kan låta er brinna på bål för att ni vägrar samarbeta?

Marion Jag vägrar inte samarbeta. Det kan era män vittna om.

Grimbsby (en soldat) Herr ståthållare, ni kommer nog lättare till saken om ni inte förolämpar en adelsdam i hennes eget hem.

Heselrigge Håll käften, din lus! Vem har bett dig öppna truten? Här är det jag som sköter förhöret! Än en gång, var är er man?

Grimbsby Med respekt, Sir, jag ber er ihågkomma att ni själv är adlad och bör uppföra er som en adelsman i en adelsdams närvaro. Hon har samma människovärde som ni.

Heselrigge Predikar gör han också! Och fräck vågar han vara! Akta dig, Grimsby! Du kan komma i onåd!

Grimbsby Jag föreslår, Sir, att ni kommer till saken.

Heselrigge Nåväl, för att göra en lång historia kort, min fru, så är er sak förlorad. Vi vet att Sir John Monteith blivit bestulen på ett hemligt skrin från England, och vi vet att er man är tjuven.

Marion Hur vet ni det?

Heselrigge Det har Sir John Monteith själv berättat.

Marion Å Gud! Om min make hörde detta!

Heselrigge Ja, vid Gud, synd vore det om honom då, för då doge han på fläcken! Men tyvärr tycks han inte vara här. Var är han?

Marion Jag har redan sagt att jag inte vet.

Heselrigge Ni ljuger duktigt. Nåväl, var är då det hemliga skrinet?

Marion Det vet jag ännu mindre.

Heselrigge Men ni känner till det?

Marion Nej, jag har aldrig hört talas om det tidigare.

Heselrigge Varför sade ni då: "Å Gud! Om min make hörde detta!" när jag nämnde det?

Marion Därför att Sir John Monteith har gjort sig skyldig till förtal. Min make har aldrig stulit något.

Heselrigge Nåväl, det kan jag också acceptera. Antag då i stället att Sir John självmant förde hit skrinet emedan han fruktade att vi visste att det fanns hos honom? Vad säger ni om det?

Marion Jag vet ingenting om något skrin.

Heselrigge Ni ljuger!

Marion Ni anklagar en värnlös kvinna för att inte ha gjort annat än sin plikt.

Heselrigge Ni erkänner alltså att ni ljuger! Ni vet alltså både var er man är och var skrinet är! Ut med språket! Var är det?

Marion Jag vet inte!

Heselrigge Är de tillsammans?

Marion Jag vet inte.

Heselrigge Ni vägrar med andra ord samarbeta. Förbannade kvinna! Fattar ni inte att er man har förverkat sitt liv? Ni ser honom aldrig mer! Samarbeta med oss i stället och tjäna

på affären! Ni får lätt en ny gladare och rikare man som är engelsman. Dessutom älskar han er säkert bättre. Ni är ju barnlös med er förbannade högmodige skotte, som bara tänker på sig själv och förpestar stämningen för hela landet! Samarbeta eller dö! Var är han?

Marion (åter lugn) Jag har redan sagt er att jag inte vet.

Heselrigge Så dö då, usla kvinna! (*sticker utan förvarning sitt svärd genom henne*)

Marion William! (*dör*)

Heselrigge Måtte alla malliga skotskor stukas på samma sätt. Kom, mannar! Vi har ingenting mer här att göra! (*börjar gå ut i spetsen för dem. Grimsby rör sig inte.*)

Vad är det, Grimsby? Kommer du inte?

Grimsby Aldrig.

Heselrigge Gör du uppror nu också? Vill du också dö i förtid?

Grimsby Sir, ni har kallblodigt mördat en försvarslös kvinna. Det skall kungen få veta. Er politik i Skottland är enbart destruktiv och kan aldrig leda till fred.

Heselrigge (skrattar rått) Hör på honom! Han hotar!

Grimsby Nej, jag försöker tala till ert levande begravda samvete, men jag fruktar det är hopplöst.

Heselrigge Din såsmes! Din blekfis! Kom med nu eller dö. Din karriär är ändå förstörd. (*drar svärdet*)

Grimsby Mig kan ni inte döda, ty jag är inte försvarslös. (*drar sitt svärd*)

(*de andra soldaterna mumlar inbördes.*)

Heselrigge Vad viskar ni bakom min rygg, era skvallertaskar? Denne er kamrat har förverkat sitt liv. Låt honom övergå till skottarna om han vill. De kan ändå inte försvara sig längre. Bli du fredlös som skottarna, Grimsby, eftersom du så nödvändigt vill det. Vi skiter i dig. (*går. De andra soldaterna följer tveksamt och ogillande efter.*)

Den siste av dem Du har rätt, Grimsby. Vi beklagar lika mycket som du att vi inte kunde rädda den tappra kvinnans liv.

Grimsby Far i frid, Benny. Vi har alla vårt öde att följa. Jag stannar här och tjänar hädanefter Wallace. (*den siste soldaten går.*)

(*till tjänaren, som gråter hejdlöst över matmoderns lik,*)

Trösta dig, min vän. Hon blir inte mera levande mer. Vad kan vi nu göra för Wallace och de kvarlevande i Skottland?

Halbert Ack, min fru! Vilket nidingsdåd! Vilken skam för England och Skottland!

Grimsby Sansa dig, min vän. Vi måste rädda de levande. Var finns de?

Halbert (tittar upp på Grimsby) Kan vi lita på er?

Grimsby Jag kan aldrig kalla mig engelsman mer.

Halbert (rusar upp) Till brunnen! (*Halbert skyndar till brunnen, Grimsby följer med, och Wallace hissas långsamt och mödosamt upp.*)

Min herre! Min herre! Er hustru! (*faller på knä och gråter*)

William Vad är det, Halbert? Har engelsmännen farit?

Grimsby De är borta varenda en.

William Vem är ni?

Grimsby En före detta engelsman, nu en lika trogen skotte som ni själv.

William Vadan detta byte av nationalitet?

(*Grimsby indikerar den förtvovlade Halbert och Marions lik på terassen.*)

Store Gud! Kan du tillåta detta? (*skyndar fram till liket och tar det i sin famn i bitter rörelse.*)

Om jag kunde krama liv i dessa späda lemmar skulle jag glömma bort att England fanns! Men hon är död och borta, och för det skall England få ymnigt blöda för min hand i evighet! Aldrig mer skall mitt svärd få vila! Aldrig mer skall det tvagas rent från engelskt blod! – Vem gjorde detta, Halbert?

Grimsby En engelsman.
William Vem?
Grimsby Sir Arthur Heselrigge personligen.
William Och hans fyrtio män såg på?
Grimsby Ej utan protester, och en av dem drog sitt svärd mot den omänskliga baronen.
William Ni?
Grimsby Ja.
William Ni har räddat Skottlands ära. Nu kan Skottland börja resa sig igen.
Grimsby Vad är det för ett hemlighetsfullt skrin som vållat all denna ofärd?
William Det skrinet får ingen öppna förrän Skottlands konung när han kröns.
Grimsby John Baliol är misslyckad, och hans son Robert Bruce är fången i London.
William Vi skall befria Skottland i hans namn! Lady Marion dog för detta! Må min vrede aldrig stillas, och må den utgjuta engelskt blod för Skottlands sak tills William Wallace själv förlorat allt sitt blod! När Skottland reser sig skall ingenting mer kunna hålla Robert Bruce bakom Torners väggar. Ingen kraft i världen kan i längden hålla frihetens skotska blod inspärrat, ty det svallar i sin vrede mera våldsamt än när havets stormar hamrar mot Hebriderna om vintern! Din död skall ge mig kraft att ensam motstå allt vad England har att bjuda i skurkaktighet och nedrigaste översitteri!
Grimsby Herre, vi måste bort härifrån. Engelsmännen kan komma tillbaka.
William Du har rätt, ödesbroder. Aldrig mer får jag ha något hem. (*de går.*)
Halbert (ensam kvar vid brunnen) Så har då denna slumrande idyll förbytts från harpolek och ljuvlig älskogslycka till ett nidingsdåd och blodbad utan ände. Ty det ljuva äktenskap som här framlevde i en konstruktiv och lycklig isolering har nu krossats av okunnighetens, maktens och den grova politikens svärd, som alltid blott är barbari och undergång; och om jag känner William Wallace rätt så skall det svärdet bittert ångra att det gjorde av en harmlös harmoni ett helvete av outsläcklig blodtörst och av denna draksådd en armé av vilda drakar som skall dränka England i dess eget blod tills både engelsmän och skottar är förgjorda av sig själva.

Akt II Scen 1. Towner i London.

Robert Bruce Långsamt skrider dagarna förbi med ständigt tyngre svårmod blott i släptåg. Ännu tyngre och mer långsamt går dock timmarna som aldrig får ett slut, men tyngst att härda ut med är de av allt magsjukt grubbel ständigt uttänjda minuterna, som droppar såsom kalla vattendroppar på den fängslades ihjältorterade och nakna hjässa, som han genom sina bojer ej kan rubba ur det ständigt mera outhärdliga plågsamma läget. Sådant är mitt liv: en ständigt stygg accelererande tortyr som jag en dag ej mer skall kunna utstå. Då är blott att glömma liv och konungsblod och hela världen, och däröver skall blott alla mina fiender berusat glädjas. Endast därför, för att ej ge mina fiender den glädjen att jag tagit livet av mig själv, skall jag uthärda livets outhärdlighet, som outhärdligast är för en konung som är född till ansvar som han ej valt själv men som påtvingats honom för hans namns skull. Och till hela detta infernaliska elände kommer det att jag är lagd i bojer och förvägrad all den makt och ansvar som mitt folk för ättens skull dock kräver att jag skall ta på mig. Hur än allting vänds blir endast allting ännu jävligare.

Greven av Gloucester Ädle prins, god morgon!
Bruce Ädel kan du vara själv, och se ej så förbannat nöjd ut.
Gloucester Grubblande som vanligt?
Bruce Ansträngt leende och falskt uppmuntrande som vanligt?

Gloucester Endast en så trogen vän som jag kan alls stå ut med er.

Bruce Jag vågar icke vara ärlig emot någon annan.

Gloucester Jag har nyheter idag.

Bruce Och vilken adelsman har plundrats på sitt gods, vem har idag berövats hem och hustru, vilken adelsdam har skändats och forcerats in i bigami och engelskt äktenskap i Skottland denna dag?

Gloucester Ers nåd, för en gångs skull är det nu flod och icke endast ebb.

Bruce Vad har då hänt?

Gloucester Den buttre och envise William Wallace har tänt upprorseld i alla skotska männens hjärtan. Guvernören Heselrigge är död, han mördades i sängen av Sir William Wallace själv när guvernörspalatset stormades i Lanark, sedan har ett okänt antal tusen man anslutit sig till Wallace, och det allra senaste är att Lord Mar, hans fru och dotter nu befriats vid en stormning av Dumbartons slott, vid vilken Aymer de Valence, den fege kraken, den mest fruktade förtryckaren i Skottland, flydde som en kruka.

Bruce Vem har satt en sådan fyr på William Wallace?

Gloucester Knölen Heselrigge högg ner hans hustru kallblodigt när han förhörde henne. Hon var ensam hemma, obevärnad och var lika lugn som Heselrigge var arg.

Bruce Ett ädelt lugn kan säkrare än något annat driva en barbar till öppen galenskap. Och varför blev den ädla Marion så brutalt förhörd?

Gloucester Grobianen trodde att hon ljög när hon förklarade att hon ej kände till ett dyft om skrinet som er far har lyckats smuggla hem till Skottland.

Bruce Ett plus ett blir två. Jag börjar nu förstå. Sir William Wallace fick förstås som säkraste förvaltaren i Skottland hand om skrinet, Heselrigge och alla fattade det genast, ädla Marion vågar ensam för sin mans och Skottlands skull förneka det, den dumme Heselrigge kan ej behärska sig inför en sådan fräckhet och tar glömsk av allt politiskt vett den skönas liv, varpå förstås den obetvinglige Sir William Wallace i all sin ohyggliga naturkraft blir helt vild av raseri och börjar sedan sprida skräcken i allt engelskt. Och nu har det redan gått så långt att Skottlands ryggrad och moral, Lord Mar, befriats från sitt fängelse och Aymer de Valence fördrivits från sin ställning av allsmäktighet. Lord Donald Mar är Skottlands kronas varmaste och segaste beskyddare. Han har nu utan tvivel redan skrinet i sin säkra hand, och det betyder att blott Skottlands konung saknas för att skådespelet skall bli värt att applådera. Men vem menar man att Skottlands konung är idag? Kung Baliol, min förpinte far, har skrotats både av normander, engelsmän och skottar och är redan glömd av världshistorien.

Gloucester Ni är hans son.

Bruce Och känner någon till i Skottland att jag finns?

Gloucester Man talar blott om er, och mest av alla talar William Wallace blott om er. Han ber er komma och ta hand om Skottlands krona.

Bruce Jag är inspärrad i Towern och har intet gjort för att förtjäna den. Låt William Wallace få den.

Gloucester Han har inga barn och vill ej heller ha den.

Bruce Har han refuserat den?

Gloucester Jag vet ej.

Bruce Skicka bud till honom att om han vill ha mig som sin konung får han komma själv och hämta mig ur Londons katakombers träsk och svårmods djupaste och smutsigaste dy.

Gloucester Jag trodde mina nyheter mer skulle glädja er.

Bruce Ni känner inte mig om ni tror någonting kan glädja mig. Jag är en konung utan att ha velat bli det själv. Den makt jag fått igenom arv förvägras mig av världen. Jag

är duglig blott för självmord, ty en maktlös konung är en paradox och kan ej existera i praktiken. Hans funktion är ohållbar från början.

Gloucester Wallace har nu redan gått så långt att min herr svärfar, själva konung Edvard, dristar sig att företa ett korståg mot det vilda Skottland. Detta krigståg är ett streck i hans politiska program. Om han blir slagen, vilket han i sitt inbilska övermod riskerar mot den nu oemotståndlige och mångförslagne Wallace, så kan sedan inget mer kvarhålla er i London, då en flykt av er nog närmast blir förväntad.

Bruce Kanske det. Jag tror dock icke William Wallace blir beständig i sin framgång.

Gloucester Ingen segrar för beständigt. Men så länge han är fri kan han blott segra, och så länge han är fri och segrar kan det endast gagna er och Skottland.

Bruce Vi skall bida tiden an, och om han faller skall han då åtminstone ej ha förlorat hem och fru förgäves. Om han segrar och får hela Skottland fritt skall all den frihet som han bärgade åtminstone bevaras.

Gloucester Ja, min prins, avvakta tiden och följ med i politiken, och var icke längre grubbelsjuk av grämelse. Det händer trots allt något.

Bruce Jag skall rycka upp mig, frände. Men jag vidhåller mitt ord, att Wallace måste själv dra mig ur detta trask om jag skall finna saken vara mödan värd att jag blir konung efter min misslyckade och sinnessjuka far.

Gloucester Han skall få budet.

Akt III Scen 1. En högslätt i Skottland.

Grimsbys (i kilt, talar till skottarna) Han har lett oss till seger, han har fördrivit tyrannerna, han har aldrig visat övermod och överdåd, han har aldrig tagit något plundrat åt sig själv, och aldrig har vi skottar mera skonats och mera väl omhändertagits av en befälhavare än av honom. Är vi icke skyldiga honom allt?

Männen Hurra! Leve Wallace!

Grimsbys Heselrigge är död i sin säng, rättvist dräpt däri av själve vår Wallace, som därigenom fick sin till döds kränkta hustru hämnad. Heselrigge och hans bovar kommer aldrig mer igen!

Männen Hurra!

Grimsbys Aymer de Valence ville vår ädle befälhavare skona därför att denne fegis bad William Wallace om nåd, som inte visste att det var de Valence i egen låg person. Och Wallace skonade honom! Vad gjorde den fege engelsmannen då? Jo, mannen som skonat hans liv högg de Valence lömskt i ryggen och flydde sedan! Aldrig mer skall någon nåd givas åt någon engelsman!

Männen Hurra! Ner med kung Edvard!

En röst Släpp aldrig mera någon jävel över Tweed!

Männen Hurra! Leve Wallace!

Grimsbys Eller hur, min gode Wallace?

Wallace Står du här och hetsar folket upp till blodtörst nu igen, min ödesbroder?

Grimsbys Jag gör blott min plikt och håller folkets stämning uppe.

Männen Tala till oss, Wallace!

Wallace (högt) Det har ropats: "Ner med Edvard!" Men han är nu redan nere. Hela hans regering med fördömda guvernörer, fogdar, spioner och utsugare är sparkade i röven över Tweed och kommer aldrig in här mer, om ej för att begravas. Vi är av med dem! Så låt oss låta konung Edvard där långt bort i fjärran England bortom all geografi få leva i sin ålders höst i fred. Vi vill ej honom något ont så länge han förblir i England!

Männen Bra! Hör! Hör! Han talar rätt! Vi ville blott bli av med engelsmännen, och nu är vi av med dem.

En röst Men vi måste ha en egen konung.

Flera Bliv vår konung, Wallace!

Andra Du är enda kandidaten! Du är ensam tänkbar!

En röst Baliol och den unge Robert Bruce har svikit oss.

En annan Nu är det dags att öppna skrinet! Öppna skrinet här idag för oss, vår käre William Wallace!

Wallace Bröder, akta er för övermod! Jag har ej någon rätt till Skottlands krona. Sant det är att Baliol svikit oss, men han blev fångad i en fälla och blev tragiskt offer för sin egen dumhet. Robert Bruce har aldrig svikit oss, ty han har aldrig än fått chansen att försvara oss. Han är min enda rätta konung. Mina enda ambitioner var att hämnas Marion, min maka, och att vända denna fruktansvärda hämnd till godo genom fullständig befrielse av Skottland. Denna konstruktiva hämnd har jag nu lyckats med, och jag vill helst nu dra mig fromt tillbaka och bli ensam med min sorg. Det sista jag vill bli är konung. Får jag högsta makten i det land som jag befriat fruktar jag att jag befriat er förgäves. Det vill jag ej höra talas om. Jag är er vän och broder, medsoldat och tjänare, men aldrig blir jag någons herre.

Männen Hurra!

Wallace Någon ära har jag aldrig eftersträvat. Jag har endast eftersträvat att med andras hjärtans ärliga tillgivenhet för mig och mina tjänster få mitt eget bittert krossade och sjuka hjärta någorlunda helt igen. Jag är tills vidare på rätt väg. Låt mig få behålla era hjärtan, svik mig ej i Skottlands sak, och jag är nöjd tillfyllest.

Männen Bra! Hurra!

Wallace Låt Skottlands kröningskrona ej beröra någon annan före Robert Bruce, den ende man som ingen kan bestrida rätten till vår tron och spira!

Några Låt det bli som Wallace vill!

Männen Hurra! Hurra! (*En biskop närmar sig.*)

Wallace Vad vill ers helighet?

Biskopen Jag kommer med respekt från konung Edvard.

Wallace Vakta eder tunga! Säg nu inget dumt, för då blir konung Edvard den som alla dumheter får ångra!

Biskopen Konung Edvard är den visaste av alla tänkbara regenter. Han erbjuder William Wallace dessa dyrbarheter (*öppnar ett gyllene skrin fyllt av guld och ädla stenar*) och sin fred och därtill en fullt laglig kungakrona om Sir William Wallace låter sig bli krönt i Durhams katedral.

Wallace Herr biskop, ni är gammal. Gå och gagga med kung Edvard.

Biskopen Vill ej Skottland fred? Det är det enda Edvard önskar bjuda.

Wallace Har han inga villkor?

Biskopen Blott att Wallace böjer sig för Edvard som sin laglige länsherre.

Wallace Dra åt helvete, herr biskop! (*visar honom bort och sparkar honom i ändan.*)

Sparka bort den fånen ut från detta helga rike! Här får ingen komma och bespotta vårt sakrala oberoende med dubbelhet och mutor, falskhet och skenhelighet! Den kräkulan kan han lämna över till en sliten fågelskrämma som långt mera hedrar och förtjänar den än han!

Biskopen När kungen hör ditt svar skall han med sin armé utplåna alla Skottlands städer!

Wallace Hälsa honom då att han bör öva sig på sina egna städer först, ty annars lär han inte komma långt. Han kan ju börja med att sätta eld på Towner.

Biskopen Towner, Wallace, är var du skall dö!

Wallace Ni lär i så fall först behöva komma hit och hämta mig! Så länge jag förblir i Skottland kan jag endast vara fri som Skottland. När ni har med våld berövat Skottland allt dess oberoende och frihet först kan det bli tal om att ock jag skall dö, ty jag skall icke falla förrän hela Skottland fallit, Skottlands siste frie man är jag, och medan det finns även andra fria män i landet skall ni aldrig lyckas få mig vart jag icke vill.

Biskopen Vi ses igen, Sir William Wallace!

Wallace Nej, det gör vi inte, imbecilla inbilskhet! (*till de sina*) Är varje engelsman så styv i korken som den narren har kung Edvard inte mycket redbart folk att bruka våld med.

(*Männen skrattar.*)

Scen 2. Towern i London.

Bruce Vad nytt, min ende vän i världen?

Gloucester Jag fick rätt. Kung Edvard har fått blåsa till reträtt för första gången i sitt liv. Den ädle Wallace är förvisso alldeles oemotståndlig.

Bruce Eftersom hans sak är rättvis. Edvard har ej något att försvara. Han vill bara sätta sig på andra för att kränka dem.

Gloucester Det finns nu ingen engelsman kvar bortom Tweed. Kung Edwards läger plundrades av Wallace efter striden, och det fanns ej någon i kung Edwards här som ej feget tog till benen och som springer ännu ropande på mamma. Slaget ägde ej ens rum på Skottlands mark. Vår Wallace mötte Edvard i Northumberland.

Bruce Det sägs att Wallace blott behöver göra upp en eld om natten, så blir eldar tända som vårdkasar över hela Skottland.

Gloucester Det är riktigt. Klanerna ger tecken till varandra genom eldar. Om Sir William Wallace ger signalen svarar genast hundra eldar utmed horisonten och blir tusen kallelsevårdkasar tända över hela Skottland ifrån Lindisfarne till Inverness och Stroma. Aldrig förr har Skottlands klaner haft en sådan endrättshållbarhet att visa. De är alla en inför sin hövding William Wallace.

Bruce Hans makt är då större än vad någonsin en kungs kan bliva.

Gloucester Han är mera kung än någon kung, ty ingen kan bestrida hans självklara ledarställning. Men en sådan position, så obestridlig och unik, är tvungen att ge upphov till naturlig avundsjuka.

Bruce Jag är inte avundsjuk på honom.

Gloucester Nej, ty han är icke konung. Men det finns nu redan damer som ej kan förlåta honom att han endast håller sig med minnet av sin döda hustru.

Bruce Är han attraktiv för damerna?

Gloucester Ja, han är alltför attraktiv, och han försmår envar som kommer honom nära. Han har redan dödligt förolämpat flera stycken för att de har vågat hävda sig gentemot hans avlidna hustru.

Bruce Han har rätt att säga nej.

Gloucester Men ingen dam som själv ger sig åt mannen kan förlåta honom om han tackar nej. En kvinna låter sig lätt kränkas utan att beklaga sig, men om hon själv ber om att få bli kränkt kan inget rädda den som tackar nej därtill. Den kvinnan har skämt ut sig, och det kan hon aldrig då förlåta mannen.

Bruce Kör då Wallace med så farlig politik mot kvinnorna?

Gloucester Han har tyvärr fått råka ut för flera som skämt ut sig, och de är hans enda och hans första fiender på hemmaplan. Och de är mera farliga för honom än kung Edvard och all världsmakt och all politikens konster.

Bruce Det är dags, tror jag, att börja tänka på hur jag ska rymma.
Gloucester Ja, min vän, den tiden börjar långsamt säkert mogna.

Scen 3. Lochmabens slott.

Lord Mar Välkommen hem hit till det enda kungliga slottet i Skottland, min käre vän Wallace! Två gånger har ni räddat mitt liv, men det är betydelselöst mot er räddning av livet på Skottland. Om än ni framhärdar i att vägra bli Skottlands konung kan aldrig en konung av Skottland så djupt slå rot i alla skotska mäns hjärtan som ni redan gjort och det för alla tider. Är det icke sant, kära hustru?

Lady Mar Vår Wallace har blivit till sagostoff redan för generationer av tilldragande trubadurer.

Wallace Jag tål inte smicker, fru Mar. Och jag föredrar att man är sann mot mig än att man gör mig till sagostoff.

Lady Mar Aldrig har sagor uppdiktats som ej endast haft till funktion att förhöja och utsmycka sanningen.

Wallace Alla förhöjningar, utsmyckningar och förkonstlade medel ber jag att få undanbe mig.

Lord Mar Min fru avser ej att förolämpa er, Wallace.

Wallace Har ni ännu skrinet i heligt behåll och jungfruligen öppnat?

Lord Mar Ja. Det skall ej öppnas av någon annan än kung Robert Bruce, på er egen begäran.

Wallace Och det är allt vad jag begär. Jag är nöjd om ni uppfyller budet och ber nu att få återvända till högländerna.

Lord Mar Ädle Wallace, det kan ni ej mena. Det vore ett brott mot skotsk gästfrihet. Sov över natten åtminstone.

Wallace Jag är ej värdig att sova i konungslig borg.

Lord Mar Slappna av, gosse! Struntprat! Här är du ju hemma!

Lady Mar Ni har kanske aldrig förr sovit i säng och vet hur man gör.

Wallace Jag har faktiskt ej sovit i säng sedan Marion, min hustru, blev mördad.

Lord Mar Då har ni glömt konsten, och då måste hustrun min lära er åter vad lakan är. Visa vår hjälte den skönaste kammaren och bädda ner honom där, Ethelberta.

Wallace Jag sluppe helst, om ni ej misstycker.

Lord Mar Nonsens! En krigare måste få lära sig civiliserat liv även. Ta hand om vår gäst, Ethelberta. En enda protest till, min Wallace, och det är en dödsförolämpning emot din värdinna.

Wallace (bugar sig) Jag vill aldrig såra en människas känslor och allra minst någon skön kvinnas.

Lord Mar Då lämnar jag er åt min hustru. Sov gott, ädle Wallace. (*går*)

Lady Mar Ni ser efter maken min som om ni längtade honom tillbaka. Ni är väl ej rädd för en kvinna?

Wallace Jag är utan mina soldater som en fisk på land, lady Mar.

Lady Mar Saknar ni aldrig kvinnor i kriget?

Wallace Jo, jag saknar ständigt min hustru.

Lady Mar Men hon är ju död.

Wallace Det behöver ni inte påminna mig om.

Lady Mar Vad är ni för en man som blott älskar en fru som är död?

Wallace Lady Mar, jag ber er allra ödmjukast att lämna Marions minne i fred.

Lady Mar Jag ville blott upplysa er om att det även finns andra kvinnor än den som är död.

Wallace Det behöver ni inte heller upplysa mig om.

Lady Mar Då kan ni trots allt även visa en annan fru hänsyn?

Wallace Jag visar med uppriktighet hänsyn mot varje kvinna.

Lady Mar Kan ni även då visa hänsyn mot mig?

Wallace Har jag då icke gjort det?

Lady Mar Nej, Wallace, det har ni ej gjort. Ni har alltid brutalt nonchalerat mig. Ser ni ej att jag är minst tjugo år yngre än denne gubbe som ni så varmt vördar?

Wallace Er ålder, mylady, har jag aldrig drömt om.

Lady Mar Jag fick aldrig själv välja make. Jag valdes till hustru åt honom av en bigott övermakt, mina föräldrar och hans, som tillsammans beslöt att partiet var lämpligt av enbart politiska och ekonomiska skäl. Jag har aldrig förmått mig till att kunna älska den gubben, Sir William.

Wallace Då borde ni ha gått i kloster.

Lady Mar Förstår ni ej, Wallace? Kan ni icke känna en kvinna? Har ni aldrig satt er in i hur en kvinna fungerar? Var ni inte gift, Wallace? Älskade ni ej er hustru? Hon fick inga barn, har det sagts. Kanske ni ignorerade henne som ni nonchalerar mig.

Wallace Lady Mar, ni har ingen rätt att blanda hop er med min egen hustru.

Lady Mar Ni älskade henne med andra ord?

Wallace Lika så innerligt högt som den stunden var kort som vi båda fick leva tillsammans.

Lady Mar Då måste ni kunna förstå er på kvinnor. Då måste ni fatta hur vanvettigt jag älskar er.

Wallace Kärlek är aldrig vanvett. Den är dock en eld som ni icke bör sprida så andra kan höra det och fatta eld, som er man, till exempel.

Lady Mar Han ger mig ej några barn mer, och han ger mig ej kärlek! Han har aldrig gjort det! Jag skiter i honom! Jag älskar blott er, och det har jag besinningslöst gjort sedan ni kom och räddade oss ur Dumbartons ohyggliga fängelse. Den galne Aymer de Valence försökte förföra mig, men ni kom just i tid för att förhindra att han blev min andre förbannade skändare. Ni är den enda jag någonsin älskat, Sir Wallace. Ni är bäst och vackrast i världen. Jag ville icke ha någon annan.

Wallace Min fru, jag kan aldrig bedraga er make, min och hela Skottlands lojalaste vän.

Lady Mar Politiken igen! Den har alltid min make bedragit mig med! Nu gör ni det också! Må då samtliga män dra åt helvete som sjuka bögar om de alltid skall föredra politiken för kvinnorna!

Wallace Lady, ni rasar.

Lady Mar Med rätta! Jag älskade er, och ni skiter i mig. Det skall jag aldrig kunna förlåta er. Dö med min make för Skottlands förrädares händer då, Wallace, förbannade skenheliga dygdemönster!

Wallace Fru Mar, jag beklagar er man som med sin obestickliga lojalitet sannerligen förtjänade en bättre lojalitet från sin hustru. Jag lämnar omedelbart slottet. Ni själv får förklara min anledning inför er man.

Lady Mar (orolig) Vart skall ni då bege er?

Wallace Till min hustrus grav. Hon var ärbar, lojal och anständig åtminstone. Ert värsta brott är ej ert frieri men att ni vågat kränka min hustru med att taga hennes namn i eder mun och det trots alla mina protester. Adjö! (*går*)

Lady Mar (kallt) Jag har icke kränkt er, Wallace. Ni är det som har kränkt mig. Men det skall jag bespara min man. Men en dag, William Wallace, skall det kosta er edert huvud.

Akt IV Scen 1. Towner i London.

- Robert Bruce* Nå, vad har ni för odrägligt glädjande nyheter, greve, idag?
- Gloucester* Goda nyheter endast. Jag har inga nyheter.
- Bruce* Har Wallace då gått och gift sig igen?
- Gloucester* Nej, men han är försvunnen.
- Bruce* Försvunnen?
- Gloucester* Han lämnade konungaborgen i Skottland vid midnattens timme, och ingen vet varför. Och alltsedan dess har han ej blivit sedd mer.
- Bruce* Har han lämnat Skottland i sticket? Det vore högst olikt den hjälten.
- Gloucester* Det finns ingen mänska som vet.
- Bruce* Hur tar Edvard det budet?
- Gloucester* Han tyder det till en klar fördel för sig och har redan begynt kraftigt mobilisera en ny här mot Skottland.
- Bruce* Och om det ej finns någon Wallace på plats att försvara vårt Skottland – vem skall då försvara det?
- Gloucester* Inte kung Edvard. Och han är så säker nu på sin slutgiltiga seger att han redan undslupit sig att han ämnar ge Robert Bruce fri.
- Bruce* Tror han att jag skall slicka hans tofflor?
- Gloucester* Nej, men han förklarar att ni skött er så oklanderligt som fånge. För övrigt är han ganska säker på att ni ej skall kunna väcka en ny skotsk armé till liv när Wallace själv har försvunnit och alla hans män är förlorade.
- Bruce* Edvard är erfaren såsom en realpolitiker. Han tror att han nu skall få läget under kontroll, och förvisso är hela logiken på hans sida. Men det finns mer än logik här i livet.
- Gloucester* En oväntad och anonym uppenbarelse kanske kan hjälpa fram det överlogiska?
- Bruce* Vad har du nu hittat på?
- Gloucester* En ung skotsk trubadur har på sistone charmat prinsessan och hovdamerna med förtrollande sägner om Wallace. Han är uppenbarligen ett ögonvittne, och han har ej något emot att få träffa er.
- Bruce* Är han en spion eller kanske kurir?
- Gloucester* Ingen vet.
- Bruce* Känner konungen till att jag kommer att få skotskt besök?
- Gloucester* Det vet jag inte heller. För säkerhets skull står jag utanför, och jag skall hålla mig utanför. Jag skall ej höra ett ord av vad du och den skotten skall tala.
- Bruce* Och ej någon annan man heller?
- Gloucester* Det har jag sett till.
- Bruce* Får han komma till mig?
- Gloucester* Han står utanför redan och väntar. När jag lämnar er är det för att bli ersatt av honom. Jag skall vakta utanför utan att höra ett ord.
(*sätter fingret för munnen och går.*)
- Bruce* Är det kanske ett bud ifrån ovan jag nu har att vänta? En inre röst säger mig att detta möte skall avgöra mitt öde och hela Skottlands.
- Trubaduren (in)* Jag hälsar er, skottarnas konung.
- Bruce* Här är jag blott statsfånge.
- Trubaduren* Känner ni då ej igen mig? (*visar sitt ansikte*)
- Bruce* Men det är ju Wallace!

Wallace (böjer knä och nacke) Till er tjänst allenast, min konung.

Bruce Min vän, du riskerar ditt liv med att visa dig söder om Cheviot, och med att begiva dig hit har du stuckit ditt huvud i rännsnaran!

Wallace Jag gör för er vad som helst, Robert Bruce, och jag kommer förmodligen ändå att dö för er förr eller senare.

Bruce Glädjen du ingiver mig med att komma hit släcks av den oro och sorg som är värre än döden som kommer av att genom detta du kanske får dö alltför tidigt.

Wallace Jag hade ej kommit hit om det ej funnits en alltför stark anledning.

Bruce Vilken?

Wallace Ett förräderi håller på att planeras. Kung Edvard har segervisst börjat att samla sig nya arméer. Han tror sig nu definitivt kunna krossa vårt Skottland, och det hade han aldrig trott om han ej haft förrädare långt norr om Cheviot. Jag vet ännu ej vilka dessa förrädare är, men komplottens pest griper omkring sig. Det enda som kan rädda Skottland är er flykt från England och att ni tar ansvaret för Skottlands frihet på er.

Bruce Jag är omgiven och natt och dag strängt bevakad av spioner. Jag kan just nu tänka på det blott, att om ni blir upptäckt och avrättad skall Skottlands eviga trældoms förbannelse vila på mig.

Wallace Jag är säker. Din vän greve Gloucester är mer än neutral. Ingen misstänker honom. Han är kungens svärson.

Gloucester (kommer in) Tyvärr, Robert Bruce, trubaduren är tvungen att gå.

Wallace (knäfaller) Å hela Skottlands, ditt eget lands vägnar och i namn av samtliga skottar frambär jag till er, Skottlands konung, er fria nations innerliga enhälliga bön om att ni skall bege er till ert eget folk. Det är allt vad jag hade att säga. Farväl, herre konung av Skottland.

Bruce Min vän, jag är rörd. Hälsa Wallace och be honom uthärda tills Robert Bruce en dag kommer.

Wallace (släpper ej blicken från mattan) Det är tror jag ett tillfredsställande svar. Lycka till, herre konung!

Bruce Det samma ber jag William Wallace.

Gloucester Det är ganska bråttom. Det har bragts i tvivelsmål på högsta ort att den här trubaduren är äkta. Om han är förklädd är hans liv ganska säkert förverkat. Han måste fly genast, ty annars är allting förlorat.

Trubaduren Jag flyr med nytt hopp till vårt Skottland.

Bruce Farväl. (*Gloucester och Wallace går.*)

Gloucester känner de hemliga gångarna, och han är mer än lojal mot mig. Wallace skall nog hålla stånd tills jag kommer. Det finns ingen man som i hederlig strid kan besegra en hjälte som leds av sin renhet och dygd som Sir William. Han har aldrig orenat sig efter sin hustrus död. Därför är han helt osårbar tills han är otrogen sin döda hustru, och det lär han nog aldrig bliva. (*Gloucester inkommer.*)

Är Wallace i säkerhet?

Gloucester Wallace? Ni yrar, min herre. Jag känner blott en trubadur som jag hjälpte ut bakvägen eftersom han var disträ nog att våga sig hit utan pass. Ingen vet vem den okände främlingen var, och minst vet ni det själv, Robert Bruce.

Bruce Trubaduren har således klarat sig?

Gloucester Han tar sig i denna stund upp ur graven på området kyrkogård var Toverns hemliga flykttunnel slutar, som endast den kungliga ätten är kunnig om.

Bruce Bra, ädle Gloucester. Det skall jag ej glömma.

Gloucester Och snart blir ni fri. Ett trist fängelse är ingen plats för en kunglig tronarvinge vilket land han än är representant för. En konung är alltid en konung om än

han är fiende till det land som han är fången i. Farliga människor är tråkiga om de hålls borta från friheten. (*slår Robert Bruce vänskapligt på armen.*)

Scen 2. Som prologen.

Eremiten Och full av entusiasm återkom Wallace till Skottland och samlade sina hövdingar och förtäljde den glada nyheten att Robert Bruce snart skulle komma och fylla Skottlands alltför tomma och lediga konungatron. Och klanerna jublade men fick ej jubla länge, ty snart drog kung Edvard den förste med en fruktansvärd här till storms emot Skottland och brände allt i sin väg. Många ädla skotska thaner stupade då ärofullt i strider som rasade mellan Grampions berg och Cheviots kullar, men slutligen lyckades den osårbara Wallace än en gång driva alla inkräktande och rovgiriga engelsmän tillbaka. Ännu en gång var kung Edvard slagen, ännu en gång var hela Skottland befriat, men blomman av dess adel var förlorad. Bland de många som stupat var Lord Mar, Skottlands kronas och purpurmantels trogna förvaltare, ty detta var vad det hemliga skrinet gömde under sitt ständiga lock som ingen skulle öppna innan Robert Bruce kom tillbaka....

Besökaren Stupade hans fru också?

Eremiten Vems fru?

Besökaren Lady Mar, hon som försökte snärja Wallace?

Eremiten Jaså hon. Nej, hon stupade dess värre inte, ty hon var ung som änka och vacker ännu och trodde ännu på sina fåfänga drömmar om en omöjlig och egoistisk kärlek.

Besökaren Vågade hon verkligen göra ytterligare närmanden till Wallace?

Eremiten Hav tålmod, min vän. Vänta bara, så skall du få höra allt i tur och ordning.

Scen 3. Det inre av ett tält i vildmarken.

Wallace Varför dröjer Robert Bruce? Väntar han på att jag först skall dö så att han sedan slipper konkurrens? Jag trodde i så fall han kände sin vän Wallace bättre. Här sitter jag helt ensam i min absoluta makt som alla tyst avundas mig men ingen vågar mig bestrida. Och för varje dag blir jag alltmera ensam: stämningen emot mig växer för var dag som Robert Bruce behagar skjuta upp sin hemkomst. Man är trött på mig. Man känner vidden av min butterhet, mitt svärmod, min oöverbannelighet och min oåtkomlighet. En sådan ledare blir aldrig populär. Om ändå Robert Bruce var här!

En tjänare (inkommer) Sir Wallace, en ung okänd riddare mer om audiens.

Wallace Vem är han?

Tjänaren Det vill han ej säga.

Wallace Ännu en som blott vill fjäska och få rang långt innan han förtjänar det. Släpp in den unge mannen. (*Tjänaren går.*) Det är mitt enda sällskap nu för tiden: gröna grabbar som vill göra intryck på mig med att fjäska för mig. Vilken dekadens!

Riddaren (inkommer) Min herre, ej ni känner mig fast jag dock känner er.

Wallace Det har jag hört förut. Vad kan jag göra för dig, unge man?

Riddaren Ni borde känna mig dock, ty ni träffat mig förut.

Wallace Hur kan jag känna er när ni ej visar ens hur ni ser ut? Fäll upp visiret och släng bort er hjälm och visa er som öppen karl!

Riddaren Jag vågar ej avslöja mig av rädsla för att ni ej mer vill se mig.

Wallace Säg då, gunstig junker, vad du vill egentligen.

Riddaren Jag vill blott dö med er.

Wallace Jag ämnar icke dö så lätt, men ingen hindrar er från att tjänstgöra som en kämpe bland de många tusen andra som vill ge sitt liv för Skottland.

Riddaren Jag har kommit hit för att stå närmre er än så för nu och evigt eller också dö.

Wallace Jag har ej rätt att giva slika privilegier, ty det skulle icke vara rättvist mot de andra. Dessutom kan det ge andra misstanken att ni kan vara homosexuell. Ett sådant obehag kan jag ej bidra till att vålla er.

Riddaren (sliter av sig hjälmen) Så se då vem jag är!

Wallace Mylady Mar!

Lady Mar Ja, änkan till er bästa vän! Jag är nu fri och oberoende som Skottland och som ni, och jag har kommit hit för att för sista gången säga att jag älskar er och ej kan älska någon annan.

Wallace Lady Mar, mitt hjärta har tyvärr ej skiftat sedan vi sågs senast. Tvärtom har det endast blivit ännu bittrare och hårdare. Jag har glömt allt vad kärlek heter och kan endast minnas än min hustru som är ännu dödare idag än senast.

Lady Mar Grymma general! Ni är då icke mänsklig! Är det något fel på mig? Är jag måhända inte vacker?

Wallace Ingen kan förneka att ni är en sällspord skönhet.

Lady Mar Tag mig då! Mitt hår är ljuvt och rikt som siden, min konstitution är stark som er, och mina kvinnliga behag är nu som allra mognast och mest överväldigande. Jag är bara fyrtio år. Så tag mig! Annars storknar jag i obesvarad kärlek och blir ej ansvarig för eventuella följder.

Wallace Felet med er, Lady Mar, är att ni icke är en man.

Lady Mar Och om jag var en man så hade ni ej svarat nej?

Wallace Tvärtom. Om ni var man så hade ni ej lidit av de känslor som nu vållar er och mig ett sådant obehag.

Lady Mar Fördömda högfärdsblåsa!

Wallace Kvinna, håll er mun, behärska er och göm er lidelse åt någon annan. Står ni här och tjatar mer så måste jag själv sparka ut er.

Lady Mar Sparka ut mig då med våld, den ringaste beröring av er kropp är allt vad jag begär, helst såg jag vad ni hade under kilten, slå mig, gräla på mig, hata mig och skona ej min ära, men var icke kall och oberörd, ty det allenast kan jag ej förlåta en som jag erbjudit all min kärlek.

Wallace Kvinna, gå. Jag har ej mer att säga er. Jag färdig var med kärleken när Marion mördades, och det har jag förblivit sedan dess.

Lady Mar Ditt högmod saknar hut och gränser.

Wallace Det är endast sorg och bitter smärta – icke högmod.

Lady Mar Ni har talat till mig nu för sista gången. Hör således vad jag svarar er för sista gången. Jag är den som startat sammansvärjningen i Skottland mot er makt. Var engelsktrogen skotte har jag köpt personligen för att han skall bli er dygds oförsonliga dödsfiende. Det landsomfattande förräderiet, som än sprider sig som ringarna på vattnet, har organiserats av er bästa väns och Skottlands ryggrads änka blott för att få er på fall. Och ni kan inte längre komma undan. När ert huvud faller på en engelsk stupstock inför hela Londons pöbel, så kom det ihåg, att jag var den som ordnade om hela saken. (*går*)

Wallace En mardrömssyn som ingen annan. Ändå var hon levande. Hur kan en kvinna i kärlekens namn uppträda så gement när jag så heligt innerligt och ömt gav enbart ädel kärlek åt min Marion? Kvinna, du är värre än den värsta död, ty dina ord kan knäcka varje dygd i kristenheten.

Nej, jag får ej vila denna natt. Den kvinnan har förstört min frid och ro för evigt med sin gudlöshet och elakhet. (*går*)

Scen 4. Som prologen. Besökaren sitter tyst och följer med.

Eremiten Och han gick upp i bergen i den bleka månens hemska sken på en oändlig promenad som förde honom bort från mänskligheten. Och där fann han i en otillgänglig grotta långt i fjärran ödemarken en föråldrad helig eremit, som vakade vid månens grälla sken som han. Och Wallace sporde stillsamt eremiten:

Wallace Gubbe, sover du ej denna hemska natt?

Eremiten Nej, ty jag väntade på dig.

Wallace Du visste då, att jag höll på att komma denna väg?

Eremiten Jag visste att jag måste denna natt förkunna dig ditt öde.

Wallace Och hur visste du väl det? Hur vet du vem jag är? Vi har ju aldrig setts förut?

Eremiten En ödets främling känner genast väl igen en annan ödets främling.

Wallace Spöklig verkar du och gammal som en Ahasverus. Är du då av kött och blod?

Eremiten Jag är så levande som du, min stackars gosse.

Wallace Tyck ej synd om mig. Än lever jag, om än det är osaligt.

Eremiten Frukta icke. Din osalighet skall icke vara länge.

Wallace Och hur skall jag bota den? Kom bara ej och säg att jag bör finna mig en kvinna.

Eremiten Det är ingen risk för att du skall bli kär igen. Emellertid är risken stor för att du blir förrådd.

Wallace Förrådd?

Eremiten Min son, din konung Robert Bruce har svikit dig, ty han har icke kommit hem till Skottland som han lovade. De skotska adelsmännen tror ej mer på Skottland eller på din Robert Bruce, och de har låtit sig bli köpta av kung Edvard. Alla de som var dig trogna och som hedrade sitt eget fria land är döda, tragiskt stupade för Edwards överlägsna svärd. Den engelska tekniken står långt högre än den skotska mänsklighetens ärliga minoritet. Kung Edwards män är många och slåss skyddade bakom maskiner. Ni är få och slåss med bara armar. Det är adelsmännens mening, som för den skull övergår till Edvard. Du kan icke lita på en enda skotte mer.

Wallace Vad bör jag göra?

Eremiten Fly till Norge eller Danmark.

Wallace Och vad väntar mig i Skottland?

Eremiten Namnlös grav, förfalskat eftermäle, feg förtegenhet och ingen själamässa utom vargars yl och örnars klagotjut. Du skall bli glömd av alla människor, ty det är i politikens progressivitets intresse.

Wallace Har jag då förgäves kämpat till min hustrus minne för befrielsen av Skottland?

Eremiten Ja, tyvärr, min vän, ty varje gång, och detta är ej sista gången, som ditt land i frihetspathos reser sig skall all dess fåfängt resta frihet dränkas i sitt eget blod av övermaktens engelsmän, ty de skall alltid vara större, fler och grymmare än ni, och det skall alltid finnas skottar som högst gärna skall förråda eget land för litet pengar.

Wallace Du är värre än en engelsman.

Eremiten Jag är blott realistisk och har inga illusioner. Jag har sett för många krig. Jag hörde redan till de första som besjöng det orättvisa Briansslaget.

Wallace Då är du en ande.

Eremiten Nej, jag är blott trubadur.

Wallace Då vet du allt om mänskorna.

Eremiten Nej, jag får ständigt lära mig från grunden nytt om människan, som aldrig är den samma och som skiftar till naturen som naturen själv.

Wallace Då är du vis och vet du någonting åtminstone. Då tror jag på dig men blir knappast salig mer för det.

Eremiten Om än du dör skall aldrig trubadurens sånger tystna.
(*Eremiten och besökaren försvinner omärkligt.*)

Wallace Var det en syn, en dröm, en hallucination, en ande eller blott en verklighet? Han sade ännu mindre gott än någon annan, och blott därför är jag mer beredd att tro min syn än någon annan.
(*går*)

Akt V Scen 1. En krog i Skottland.

Gäst 1 Jag säger er att Wallace är färdig!

gäst 2 Han slåss dock ännu som en varg.

gäst 1 Helt fåfängt! Bara för sin egen prestige! Han har ingen chans mot konung Edwards övermakt, och han vet det! Han fortsätter att slåss bara för att han vet att han skall dö och för att han hellre dör som martyr än lever ärelös i landsflykt.

gäst 3 Kung Edwards arméer är nu större än någonsin när han för tredje gången angriper Skottland.

gäst 1 Wallace har ingen chans! Vi får aldrig fred förrän vi accepterar Edvard som vår kung, och det gör aldrig Wallace.

gäst 4 Robert Bruce då?

gäst 2 Han sitter kvar i London och möglar i sin grubbelsjuka obeslutsamhet. Där dör han väl till slut av grämselse.

gäst 4 Vi kan inte överge Wallace nu!

gäst 1 Vi måste överge Wallace nu innan hela Skottland har förblött!

Sir John Monteith (har lyssnat till konversationen) Mina herrar, ert prat låter som landsförrädiska stämplingar. Hör även ni till skaran av Wallaces förrädare här i Skottland?

gäst 1 Wallace har i längden ingen chans mot Edward, och det vet han själv!

Sir John Hör ni då till Baliols släktingars parti, som vill glömma Robert Bruce, ställa Wallace inför rätta som diktator och sätta sig själva på Bruces tron?

gäst 2 Vilket parti hör ni själv till, Sir John Monteith?

Sir John Jag hör ej till något utom till fredens.

gäst 2 Då hör ni själv till Skottlands förrädare.

Sir John Bevisa det.

gäst 1 Sir John här har alltid hört till de mer besinningsfulla bland Skottlands adel. Ingen har någonsin haft något att andraga emot honom.

gäst 2 Han har dock märkliga kontakter bland engelsmännen.

gäst 4 Varför har ni aldrig kämpat under Wallaces befäl, Sir John Monteith?

Sir John Sir William Wallace har aldrig befallt mig. Han har alltid respekterat min fredsivran och lämnat mig i fred. Jag antar att han dessutom har bättre nytta av mig såsom diplomat.

gäst 2 Tror ni att Robert Bruce skall anta Skottlands krona?

Sir John Ej så länge Wallace lever. Robert Bruce förfäktar, att så länge Wallace kämpar så behövs ej Robert Bruce. Men om vår Wallace faller måste Robert Bruce ta vid det skotska rodret. Han har inget annat val, och det vet han mer väl än någon annan.

gäst 4 Ni tycks veta allt, Sir John. Så säg oss då vad Wallace innerst i sitt hjärta tänker.

Sir John Han är störd av Skottlands inre tvister. Han vet alltför väl att han har många avundsmän som vill hans undergång. Samtidigt har han starka vänner som vill likvidera all opposition. Men Wallace är en ärlig man. Han vill ej ha diktators makt, han vill ej vålla söndring, han vill endast slåss och dö för Skottland. Och det blir väl troligen hans öde. Även om allt Skottland sviker honom och ej mer vill slåss mot Edvard så fortsätter Wallace samla nya män och segra över söderns övermakt. Hans osårbarhet gäller än: han har ej överlistats ännu av en kvinna ens. Hans makt är alltjämt växande, och jag har just fått bud från kriget om ett antal nya segrar över Edvard.

gäst 4 Hör!

gäst 3 Hurra! Har Edvard slagits ner för tredje gången?

Sir John Allting tyder på att det blir resultatet.

gäst 2 Pris ske Gud.

Sir John Samtidigt har jag hört att Skottlands råd i Stirling ämnar, så fort segrarna är säkrade, att kalla Wallace till sig för förhör.

gäst 4 Förhör? Och varför?

Sir John För att uttrannsaka om Sir William Wallace är en landsförrädare som strävar efter högsta makten eller om han endast är odräglig i sin osårbarhet.

gäst 2 Känner Wallace till så ynkliga, gemena och småaktiga intriger?

Sir John Han har aldrig brytt sig om dem. Han lär ej ta ställning till dem förrän Edvard är besegrad slutgiltigt för tredje gången. Om jag känner honom rätt så drar han sig tillbaka för att icke synas förrän Skottland än en gång behöver honom.

Scen 2. Slottet Elderslie.
(Som akt I men allt är övervuxet.)

Wallace (kommer långsamt ensam in, har en liten blombukett i handen.)

Min Marion, jag har kommit hit för att en sista gång begråta dig i ditt eget hem. Världen är rutten och multiplicerar sin ondska med ständigt sig själv överträffande lömska intriger. Blott sorgen och smärtan är fridfull och god, och de endast består alltid när ondskan tillfälligt lyckas förbruka sig själv. Marion, tre gånger nu har jag lyckats besegra kung Edvard och hans överlägsna förtryckarorganisationsmakt, och för varje gång har mitt folk blivit argare på mig. Blott för att det ej skulle bli något inbördeskrig resignerade jag från min ställning som överbefälhavare. Utan land, utan folk, utan vänner och helt utan ställning har jag kommit hem endast för att få frossa i saknaden av dig, i sorgens odödliga fridfulla introspektion. Jag far kanske till Frankrike för att försvinna där och gå i kloster och sålunda undgå förrädarna som ännu önskar beröva mig livet, men hellre dör jag här hos dig invid hjärtat av detta så tragiska Skottland. Jag älskar dig än. Alla levande har jag förlorat. De goda blev mördade om de ej offrade sig självmant stridande i första ledet, som ädle Lord Mar. Andra ville regera mig, som Lady Mar, och när de inte fick det förrådde de Skottland, sig själva och livet. Fru Mar ensam har vållat Skottland en långt större olycka än alla Edwards arméer. Du ensam är kvar bland de troget lojala, och du var den första som dog. Endast dig kan jag älska fortfarande i denna jämmerdal av blott förnedrande liv, och du är själva döden.

Men någon är här utom jag. Vem har kommit för att dela sorgen med mig?

Sir John (kommer fram som från ingenstans) Ädle Wallace, säg, känner ni inte igen mig?

Wallace Sir John, gamle vännen Monteith!

Sir John Er vän, hoppas jag, icke mindre, fastän det var många år sedan vi sågs.

Wallace Vad gör ni här i detta förglömda och ödsliga slott, som numera blott är mausoleum för Marion, min hustru?

Sir John Jag har många gånger begivit mig hit för att filosofera och hedra ert minne och Marions.

Wallace Senast vi sågs anförtrodde ni mig Skottlands statshemlighet nummer ett.

Sir John Och den har ni förvaltats förvånansvärt väl. Det är oöppnat ännu.

Wallace Det gläder mig. Men tala om för mig: vad kan jag göra för er?

Sir John Just detsamma är vad jag själv önskade fråga er. När vi nu träffas igen är det enda som jag har att säga att jag endast önskar förbli er trognaste tjänare.

Wallace Ni vet då ej att mitt liv är i fara beständigt? Att jag har fler fiender här i mitt Skottland än i hela England?

Sir John Dem vill jag i så fall beskydda er mot.

Wallace Ni är då sista vännen jag äger i livet. De som kallar sig mina vänner vill endast ta livet av oppositionen. De är därför ej mindre fiender till mig än alla de verkliga fienderna.

Sir John Vilka är dessa verkliga fiender?

Wallace Alla de godtrogna ytliga adelsmän som följer ärkeförräderskan, änkan till greven av Mar, horan som prostituerar mitt Skottland för pengar åt omogna cyniska opportunisterna som därmed förvandlas till slavar åt England.

Sir John Historien upprepar sig. Redan Morgan le Fay....

Wallace Men, min vän, tala om för mig, vad hände sedan med dig efter att du gett mig det där skrinet? Kom engelsmän hem till dig och störde friden på samma sätt som de förstörde mitt liv?

Sir John Det kan man nästan säga.

Wallace Men i alla dessa år har vi ej hört något från dig. Har du varit fängslad?

Sir John På sätt och vis, ja.

Wallace Du undviker de frågor jag ställer. Jag ber dig att vara helt öppen med mig. Jag är nyfiken på var du har stått politiskt egentligen.

Sir John Det skall du en gång få veta. *(ger plötsligt en vissling, och tjugo män störtar in från alla håll och överfaller Wallace. Denne försvarar sig ihärdigt.)*

Tag honom levande!
(Wallace stupar slutligen för ett dråpslag med en knölpåk bakifrån.)

Bind honom säkert och för honom genast till kusten var fartyget väntar som skall föra honom till London.
(Wallace binds hårt till händer och fötter och bärs sedan bort alltjämt medvetslös.)

En av bovarna Visste han om att han tänkte förråda hans liv?

Sir John I sin självhärlighets naivism så förstod han det ej förrän det var för sent.

Boven Och vad var ert motiv, om ni ursäktar nyfikenheten?

Sir John Blott pengar och säkerhet. Vad annars?
(De går och lämnar den tragiska scenen tom.)

Scen 3. Towner i London.

Wallace ensam i mörk fängelsehåla belagd med tunga järnkedjor som fjättrar honom till händer och fötter. Han är tyst och apatisk en stund innan fängelsevakten kommer.

Fängelsevakten God morgon, Sir William Wallace.

Wallace Du är välkommen, min vän. Utom du är mitt enda sällskap här gamla råttor.

Vakten Jag beklagar att det ska behöva vara på det viset, men det är faktiskt inte mitt fel.

Wallace Inte mitt heller.

Vakten Ändå är vi båda här och kan ingenting göra åt saken. Vi har bara att finna oss i vad herrarna utanför dessa murar behagar besluta om oss innanför. Hur orättvist ditt öde än är tycker jag det är lika orättvist att jag ska behöva känna mig lika medskyldig till det som herrarna där utanför, som inte känner det på samma sätt. Vi är bara fluglort för dem, Sir William Wallace.

Wallace Alla frihetens idealister är fluglort för makthavarna. Vad säger kungen om mig?

Vakten Ingenting. Han är fullt upptagen med nya krigsförberedelser mot Skottland. Jo, för resten, han bad mig hälsa er en sak. Visste du om att Robert Bruce har flytt?

Wallace Nej.

Vakten Vet du om var han gömmer sig?

Wallace Nej. Vad var kungens hälsning?

Vakten Att om du talade om var Robert Bruce gömmer sig du skulle bli en fri man och få grevevärdighet.

Wallace Kungen är orealistisk.

Vakten Det verkar så.

Wallace När är det hela över?

Vakten Vilket då?

Wallace Min efterlängtrade avrättning.

Vakten Så fort kungen återkommer från Skottland. Han vill helst att du och Robert Bruce blir avrättade tillsammans, som ett firande av Skottlands eviga underkuvande.

Wallace Robert Bruce är slugare än jag. Om han en gång är fri låter han sig icke fångas igen.

Vakten Jag hoppas du har rätt, Sir William Wallace. Men så länge han är fri kan du aldrig benådas.

Wallace Det begär jag inte heller.

Vakten Vad begär du?

Wallace Bara Skottlands och Robert Bruces frihet.

Vakten Jag ska säga det till kungen.

Wallace Gör det.

Vakten Hej då, Sir William Wallace.

Wallace Hej då, min vän.

(När vakten går försvinner allt ljus från cellen.)

Scen 4. En offentlig avrättningsplats i Londons Tower. Mycket folk.

En borgare Vem är det som skall avrättas?

En fru Ingen mindre än Sir William Wallace, nationens skräck.

En annan fru Och kungen själv kommer att bevista avrättningen.

Borgaren Är det sant? Då blir det ju ett riktigt skådespel!

En köpman Hur skall han avrättas?

En soldat Sedan han har fyrdelats skall han halshuggas med svärd, som det anstår en adelsman. Sedan skall hans huvud sättas upp på porten till London Bridge.

En annan soldat Vare han förbannad, så mycket brittiskt blod som han spillt!

Borgaren Dock säger folk att han var en god man bland människor.

Soldat 2 Om han var god var Attila det också!

Köpmannen Han ville bara hämnas sin hustrus död, som mördades orättvist av en engelsman.

Borgaren Ja, det har jag också hört, och av sorg över mordet på hustrun endast uppviglade han hela Skottland så att det tog fyr i helvete!

Köpmannen Kung Edvard har haft ett helvete med skottarna sedan dess, och det har ständigt blivit värre. Och det blir inte bättre med Wallaces död, för nu är Robert Bruce i Skottland, och han är ännu blodigare än Wallace.

Första frun Vi engelsmän borde aldrig ha haft något med skottarna att göra. Redan romarna måste ju bygga skyddsmurar mot dem tvärs över kontinenten.

Köpmannen Ja, sedan dess har skottarna fortsatt försvara sin frihet. Och märk väl: de har aldrig velat komma längre än till Hadrianus mur. De har bara velat vara i fred för sig själva med sin absurda otyglade frihet.

En bagare Ja, vad fan skulle dom ta hit den där Wallace för? Han hade det mycket bättre i Skottland. Där kunde man hata honom, men här kan man bara tycka synd om honom.

Borgaren Det sägs att kungen allvarligt funderat på att benåda honom. Det är bara Wallace själv som inte velat det.

Första frun Tacka fan för det! Fick han nåd här i London skulle ingen mer gå säker på Londons gator och torg. *(Det kommer soldater med Wallace.)*

Borgaren Nu kommer dom!

Andra frun Så vacker han är!

Köpmannen Man kan se att han har lidit mycket. Han kunde ha varit min son.

En härold Tystnad! I konungens namn är förrädaren William Wallace dömd till döden genom halshuggning med fyrdelning och svärd för att ha höjt upprorsfanan mot sin laglige konung och länsherre Edvard den förste av England. Sir William Wallace, om ni vill anföras er sista talan så gör det nu!

Wallace Jag har ingenting att säga.

En fängelsepräst Den dömda har biktat alla sina synder och fått absolution samt sista smörjelsen. Han har förklarat sig vara redo inför döden och kan inte beredas mera.

Köpmannen Han får åtminstone lov att komma direkt till paradiset.

Härolden Soldater! För upp den dödsdömda till schavotten!

(Wallace förs upp.)

Frigör hans händer!

(Hans bakbundna händer frigöres.)

Sir William Wallace, träd fram för att genomgå er avrättning!

En krigsveteran Var är nu lady Mar, hon som förrådade honom?

En annan Hon lär ha gått i kloster.

Veteranen Det gör alla kvinnor som har något att ångra.

Den andre Ja. Vad jag inte kan förstå är varför hon inte gjorde det genast.

Veteranen Ångrade sig?

Den andre Nej, gick i kloster.

Veteranen Sådana människor gör aldrig vad de borde göra från början.

(Under tiden kommer Wallace ensam fram på schavotten. Han höjer blicken mot en osynlig punkt i fjärran. När han börjar tala blir alla förstelnade, och ljuset koncentreras på honom.)

Wallace Giv mig blott en sista tanke, o Gud. Om du finns, så låt mig icke dö så här. Det vore inseglet på att allt mitt besvär för Skottlands frihet var förgäves. Det kan jag ej acceptera. Jag förrådades av min mest betrodda vän på plats som var den heligaste på vår jord, min enda fristad, min gemåls, min hustrus oskulds grav. Den skändades som hon och Skottland. Det kan jag ej acceptera. Dröp mig, Gud, för alla mina mord i kriget, men låt ej den skändningen av hustrun min och hennes grav och Skottland få bevisa att du själv är gudlös. – Brist, mitt hjärta, spräng ditt fängelse, o liv, i vrede över livets orättfärdighet, men låt den icke triumfera.

(segnar ner. Genast återvänder ljuset, och alla blir rörliga igen.)

Prästen (skyndar fram och undersöker kroppen) Han är död.

Köpmannen Där brast ett ädelt hjärta. Sorgerna tog livet av den mannen, icke orättvisorna.

En man (banar sig fram till schavotten, talar befallande) Vad har hänt?

Prästen Hans hjärta brast förrän rättvisans svärd kom vid hans blod.

Mannen (har kommit upp) Så lyckades han undgå även döden då till slut. Han kunde icke bindas till vår timliga konkreta verklighets förgängliga fåfänga.

Folket (mumlar) Vem är han?

(Viskningarna tilltar) Det är hans majestät konungen! *(många blottar sina hjässor.)*

Edvard Ädle Wallace, jag kom ej i tid för att förhindra din exekution, men du kom undan den ändå. Jag ville ge dig friheten blott för att du förtjänade den, jag ville ge dig salighet och fristad för din ålderdom i franska klostret som du drömde själv om, men jag kom för sent. Om du kan höra mig, så hör vad jag dig giver nu i stället. Robert Bruce har segrat stort vid Banockburn, och därmed har han säkrat Skottlands krona, frihet, oberoende och fred. Han håller på att krönas nu högtidligen, förmodar jag, som du själv hade önskat. Därmed lägger jag ned vapnen. Aldrig mer må någon engelsman besudla sina händer med det fria Skottlands blod. Vi avstår härmed ifrån alla maktanspråk på Skottland och erkänner Robert Bruce som Skottlands konung. Du har icke dött förgäves, William Wallace. Finn ditt paradiset i frid, och lev för evigt där i fromma trubadurers säkra minnen. Jag skall aldrig mera störa dig, ditt Skottland eller någon man som avstår från allt gott i livet blott för att få vara fri. Du hjälte underbarare än konungar, jag ber din skotska framtid om försoning.

Gå i frid nu, alla goda människor. Sorgespelet är förbi.

(nedstiger från schavotten och försvinner. Folksamlingen upplöses under tystnad.)

Scen 5. Som prologen.

Eremiten Och så länge gamle kungen levde helgades Sir William Wallace och hans minne. Gradvis övergick det i legender, och kung Edwards efterträdare fann dessa vara farliga. Då lystes namnet Wallace högtidligt i bann, och samtliga befalldes glömma det. Man inledde ånyo våld mot Skottland, krigen återupptogs ständigt, och så skändades den gode frihetskämpens grav och även andras. Robert Bruce blev mördad endast femtiofem år gammal och på höjden av sin makt, och alla Edwards kloka löften till vårt land, hans storsinnet och framsynthet, blev glömda och förtrampade med minnet av den ädle Wallace och hans frihetspathos, som var heligt i sin renhet.

Besökaren Hur gammal var han när han dog?

Eremiten Sir William Wallace var ej mer än trettiofem. Men tro ej på de sagor som berättar hur han grymt torterades ihjäl i fångelset. Han undslapp sina plågoandar innan dessa lyckats döda honom genom våld, precis som unge Alexej Petrovitj Romanov av Ryssland.

Besökaren Vem är det?

Eremiten En annan hjälte för demokrati och frihet, men det är en annan saga. Den martyren för det goda Rysslands forna helighet är ännu icke född ens.

Besökaren Tack för er berättelse. Nu känner jag mig redan lugnad.

Eremiten Det är kunskapens funktion i livet: att fördriva mörkret ifrån människors sinnen. Sprid du ljuset vidare, och bli en sanningsenlig lärare åt mänskligheten, ty den står i skriande behov av sådana för evigt.

Besökaren Jag ska se vad jag kan göra. Nu farväl, du gamle trubadur.

Eremiten Farväl, min gosse. Tack för ditt intresse och besök, och kom tillbaka när du vill.

Scen 6. På en arbetsplats i Glasgow.

Engelsmannen (en arbetsgivare) Var har du varit i alla dessa dagar?
Besökaren (hans anställda) Uppe i höglandet och hälsat på en gammal vän.
Engelsmannen Vem då?
Besökaren En eremit.
Engelsmannen Varför det?
Besökaren Jag ville höra sanningen om Sir William Wallace.
Engelsmannen Den kan du höra här nere. Den står skriven i svart på vitt i varje historiebok.
Besökaren De berättar inte hela sanningen.
Engelsmannen De berättar allt vad man vet.
Besökaren Varför säger de då ingenting om hans hustru?
Engelsmannen Han hade ingen hustru.
Besökaren Det vet du ingenting om!
Engelsmannen Man ska inte lyssna på gamla eremiter. De är bara omtöcknade. Han berättade väl också om att Wallace aldrig blev besegrad utom genom förräderi?
Besökaren Tre gånger drev han kung Edvard tillbaka söder om Cheviotkullarna.
Engelsmannen Lögn! Kung Edvard gjorde bara två krigståg mot Skottland, och i det andra besegrade han Wallace i grunden så till den grad, att Wallace förlorade hela sitt anseende och försvann spårlöst i fyra års tid utan att någon visste vart han hade tagit vägen.
Besökaren Det är lögn! Han avgick som befälhavare frivilligt för klanhövdingarnas oenighets skull!
Engelsmannen Vad berättade han mera för dumheter? Vad sade han om Wallaces avrättning?
Besökaren Det blev ingen avrättning. Wallace dog av hjärtslag innan något svärd kom vid honom.
Engelsmannen Då skall jag be om att få upplysa dig om, att Wallace blev livslevande hängd utan rättegång såsom förrädare mot kungen, därefter halshöggs hans lik, varefter huvudet sattes upp bland andra förrädares utanför Tower.
Besökaren Det är inte sant! Kungen förlät honom efter sitt nederlag vid Banockburn!
Engelsmannen Vilken kung?
Besökaren Edvard den första.
Engelsmannen Edvard den första förlät aldrig Wallace, han dog två år efter Wallaces avrättning, och slaget vid Banockburn ägde rum sju år efter hans död. Du är ute och cyklar, min gosse. Och Robert Bruce dog väl liksom sin far i spetälska?
Besökaren Nej, han blev mördad.
Engelsmannen Han dog i spetälska, gosse, ensam och övergiven av alla de sina sedan han äntligen försäkrat sig om sin fåfänglighets konungakrona!
Besökaren Fördömda engelsman, du vet ingenting om skottarna. Du är blind för skönhet och poesi, du lyssnar inte på vad legenderna berättar mellan raderna, du förnekar allt som inte är bevisat, och därmed går du miste om allt det bästa i livet. Sir William Wallace var Skottland. Den historiska sanningen spelar därmed ingen roll. Ni engelsmän har ingen del i Sir William Wallace. Han var Sir William Wallace endast så länge han fick vara fri, han var endast fri som skotte i Skottland, och när ni genom förräderi fegt

våldförde honom till England dog han. Men hans död försäkrade Skottland om dess eviga frihet, och den friheten har ni krassa engelsmän ingen del i, och det kan ni aldrig få heller, så länge ni blundar för allt annat än det lilla som är bevisat. Dra åt skogen, din inbilska engelsman! För er i södern skall aldrig sanna trubadurer och skalder sjunga mer efter det att ni till och med har dragit ner vårt konungahus Stuart till London. Dem tänker ni väl småningom låta halshugga dem med.

(till publiken)

Vår pjäs är ej skriven för inskränkt tidsenlighet, grötmyndigt, krasst och politiskt godtycke, trist skyggglappsförsedd steril vetenskap eller historiska lärda pedanter. Vi är till för människor, vi idealister, och då spelar sanningens bokstav en långt mindre roll än den mänskliga faktorn. Vi har här framfört traditioner som odlats av kärlek, som först var bevarad igenom en blind trubadurs pietet, blinde Harry i förrförra seklet. Den kärleken skall överleva om än hela världen ihjälkorrumpas av ovedersägliga tråkiga bittra ensidiga otillfredsställande och ytterst torftiga fakta.

Slut.

Copyright © Christian Lanciai 1987

Legenden och sanningen – analys.

Några observationer om versifikationen: den börjar i slutet av första akten med Wallaces vrede och är då jambisk. Akt III scen 1 börjar åter på prosa, men så fort Wallace talar blir allt åter jambisk vers. Med tredje aktens sista scen börjar daktylerna. Märk Lady Mars uttalande: "Jag ville icke ha någon annan." Detta bryter mot rytmen, medan exempelvis "Jag ville ej ha någon annan" inte hade gjort det. Just dessa ord skall tydligen markeras särskilt. Akt IV scen 2 är åter prosaisk, och följande scen återupptar jamberna, som endast bryts av tjänarens intrång. Krogscenen i akt V börjar åter prosaiskt men är från och med Sir Johns uttalande: "Jag antar att han dessutom har bättre nytta av mig såsom diplomat" åter jambisk. I scen 2 börjar åter daktylerna med Wallaces andra mening och bryts först med Sir Johns markanta: "Vad annars?" De sista Londonscenerna är helt på prosa fram till Wallaces avsked. Jamberna fortsätter i scen 5 men bryts helt av den sista scenens beska prosa. Här är en intrikat och ständig växling och blandning av prosa, jamber och daktyler som helt beror av scenernas växlande karaktär. Lägg till denna kompott spelet med tiden: dramat pendlar mellan år 1607, 1296, sammanfattar 1305, 1314 och 1328 i en och samma scen och gör till och med en snabbvisit i Ryssland 1718. Dramat är dock först och främst sceniskt, halsbrytande effekter (ex. dråpet i akt I och förräderiet i akt V scen 2) står mot allvarstyngda monologer (ex. Robert Bruces inledningsmonolog i akt II), förförelsescenerna och främst den andra torde bli en läckerbit för regissörer, men hela detta färgsprakande effektinnehåll med dess genomromantiska karaktär står tillbaka för den intressanta andemeningen: legendens högre betydelse än sanningen, då sanningen inte kan fånga vad legenden skildrar mellan raderna. Det är det tidlösa försvaret av Homeros' existensberättigande kontra Platons intolerans som här går igen, av diktens och diktarens fantasi och frihet kontra vetenskapens okänsliga och omänskliga uteslutning och förnekelse av allt som inte går att bevisa. Sceniskt kan verket framföras utan den sista scenen, som dock idéhistoriskt är den viktigaste av alla.

Dramat är byggt på Jane Porters skotska 700-sidors roman från 1810 som Napoleon försökte förbjuda på kontinenten, uppretad som han var av dess exempellösa framgång. Dramat kan sägas påvisa, att även om denna roman är glömd idag så skälver icke desto mindre legenden av liv fortfarande.

Dramats romantiska element är märkligt såtillvida att det är desto starkare genom sin brist på sex. Marion dör såsom oskuld, och Wallace har sedan icke mer någon kvinna medan han dock endast älskar den döda desto mer. Till slut identifierar han sin kärlek och sin hustru med döden. Detta kan förefalla nekrofilt, men allt handlar egentligen blott om en smärta som oavbrutet stegras till slutet. I den stora avrättningsscenen kulminerar denna smärta i en total renhet och frihet. Denna känslomässiga inre utveckling ger dramat dess särpräglade romantik. Den förhöjs ytterligare genom den mörka bakgrunden: historien om Wallaces hjältemodiga och helt oegennyttiga kamp för att ge Skottland en konung, som inte vill komma till Skottland förrän Wallace är död.

Sagittarius 7.11.1988